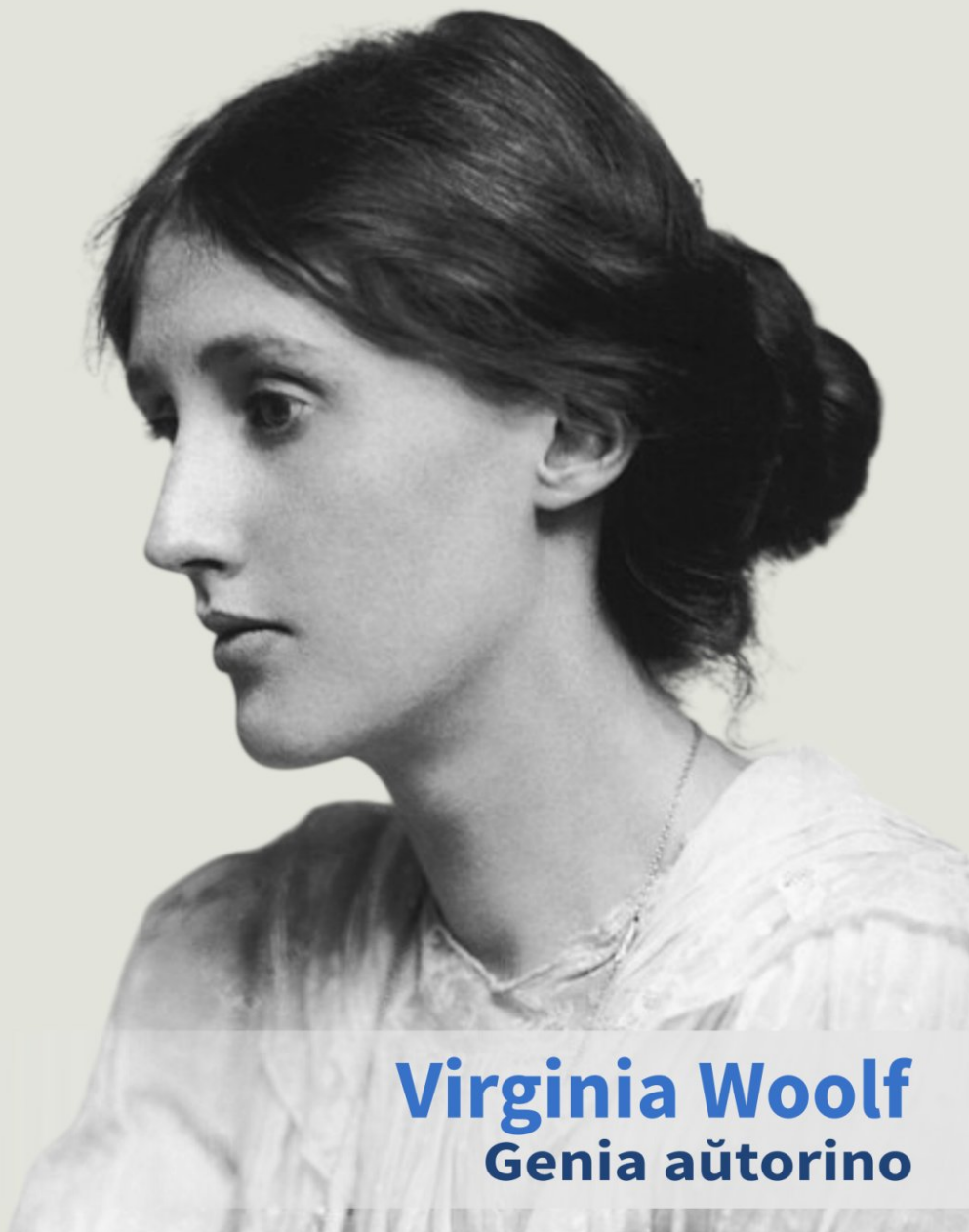

67-a jaro n-ro 199 2026:3

la lampiro

Virginia Woolf
Genia aŭtorino

18° Congresso Paulista de ESPERANTO

Esperanto e as relações pessoais na era digital

São José dos Campos

26 - 27 setembro 2026

Hotel Ema Palace

R. Jorge Barbosa Moreira, 70

Mais Informações:
evento.easp.org.br

Esperanto-Asocio de San-Paŭlo

Enhavo

- 4 | **Vortoj de la redaktanto**
La demando ripetiĝas
- 5 | **El mai vidpunkto**
Kapo, koro kaj manoj
- 6 | **Kovrilartikolo**
Biografieto de genia aŭtorino
- 8 | **Esplorangulo**
Kiel nomi *vanellus chilensis* en E-o?
- 11 | **Iom da Filozofio**
Renkonto kun Schopenhauer
- 14 | **Kino kaj aliaj artoj**
Louise Bourgeois
- 16 | **Teknologie**
La modernaj pasportoj estas komputiletoj
- 18 | **Iom da Historio**
Petro la II-a, la bona imperiestro
- 21 | **Aktuale**
La krizo de legado kaj verkado inter junaj brazilanoj
- 26 | **Iom da gramatiko**
Lokucioj: *ĝin tutan/tuta/tute*
- 28 | **Por iom pripensi**
Ĉu fareda? Ĉu farinda?
- 30 | **Eltiraĵo**
Juĝo de la tribunalo de la kortumo rifuzas sekretemon ĉe institucioj de EU

Kovrilbildo: Portreto de Virginia Woolf fotita de George Charles Beresford (1902)

67-a jaro n-ro 199 2026:3

Organo de Esperanto-Asocio de San-Paŭlo

Redaktanto: Paulo Sergio Viana
(psviana@terra.com.br)

Enpaĝigo: José Roberto Tenório

*La redaktanto ne respondecas
pri la subskribitaj artikoloj*

Esperanto-Asocio de San-Paŭlo

Fondita en la 29-a de marto 1937

Propra sidejo

Rua Faustolo, 124 - Água Branca
05041-000 São Paulo, SP - Brazilo
easp.org.br | contato@easp.org.br

Estraro

Prezidanto: Esmeraldo A. Alencar de Lima
Vicprezidantino: Cristina de Claudia Graaf
Sekretariino: Maria Conceição Rodrigues
Kasisto: José R. Tenório da Silva

Konsilantaro

Paulo Sergio Viana
José Mauro Progiante

Anstataŭanto

Audino Castelo Branco

Jarkotizo por 2026

Simpla Membro R\$ 200,00
Subtena Membro R\$ 400,00
Ŝtatinterna Membro R\$ 100,00
Virtuala Membro R\$ 50,00

La demando ripetiĝas

Paulo Sergio Viana

En ĉi tiu numero de nia revuo vi trovos vere legindan materialon. Niaj kontribuantoj proponas varian temaron, kiu iras de arto al filozofio, de sociaj problemoj al historio. Legaĵoj por ĉia gusto.

Mi tamen permesas al mi atentigi vin pri unu el tiuj artikoloj, kiuj tuŝas gravegan nuntempan temon, laŭ mia opinio: la krizon de legado. Nia aŭtorino Patrícia Guerra prezentas la aferon en maniero nelonga, objektiva kaj tute trafa. En la tuta mondo, en ĉi tiu 21-a jarcento, malgraŭ la progreso de edukado, la homoj distanciĝas de la libroj. Estas paradokse, sed ni ĉiuj scias, kiu fenomeno intervenis: la ekranfenomeno. Ĉu tia distanciĝo alportos seri-

ozajn konsekvencojn? Ĉu tradiciaj libroj malaperos? Ĉu la homa menso ŝanĝiĝos pro tio? Ĉu pozitive, ĉu negative? Ĉu vi mem, kara leganto, lastatempe distanciĝas de libroj?

La krizo de legado tuŝas Esperantistojn en tre speciala maniero. Ni memoru, ke la Esperanta kulturo naskiĝis kaj kreskis sur la fundamento de literaturo. Zamenhof nin provizis per mirinda stoko da perlaĵ tradukitaj verkoj, kio laborigis lin dum la tuta vivo. Li estis konvinkita, ke literaturo vivigos Esperanton. Kaj montriĝis, ke li pravis.

Sed ripetiĝas la demando: ĉu ankaŭ Esperantistoj distanciĝas de libroj?

Negrinjo kaj aliaj noveloj

Monteiro Lobato

Tradukis:

Francisco S. Wechsler | Paulo S. Viana

Kapo, koro kaj manoj

João Otávio Veiga

Amikoj, alproksimiĝas la 26-a de julio, datreveno de la 139 jaroj de Esperanto, la Internacia Lingvo. Tial la Esperanto-grupoj ekmoviĝas por krei eventojn, celante la diskonigon de la lingvo de paco! Kaj la proponoj de eventoj estas plej diversaj kaj kreemaj: artaj prezentoj, ekspozicioj de la esperanta literaturo, disdonado de informfolioj, inter aliaj ideoj, multe estos prezentata al la publiko de nordo ĝis sudo de nia Brazilo!

La grava afero, tamen, estas ke la eventoj respondu al la demando: Kial? Ĉu ni nur volos montri nian laboron aŭ ĉu ni volas evidentigi la efikecon de komunikado pere de Esperanto? Ĉu nia publika diskoniga fokuso estas valida aŭ ĉu nia klopodado resumiĝas nur al tio, kion ni faras loke? Kia estas nia disponeblo post la evento rilate eventualajn interesigantojn? Ĉu ni havos bazajn kursojn, konversaciajn kursojn kaj perfektigajn kursojn por proponi al ili?

Necesas, ke ni mobilizu rimedojn, disponigu nin al la laboro, ĉar nenio

efektiviĝas sen nia sindono kaj klopodo. Kaj via gvidado galvanizos la agadon de la grupo, la organizadon de la evento, la daŭrigon de la kursoj, la kreadon de Esperantista komunumo, integrita en la mondan movadon, kiu refluiĝos la ciklon de diskonigo.

Iam la eminenta Esperantistino, Ursula Grattapaglia, deklaris: “Por servi: kapo, koro kaj manoj!” Bona ideo estas ĉiam bonvena; amo al la afero estas ĉiam dezirinda; sed produktiva kaj daŭra agado estas nepra!

Biografieto de genia aŭtorino

Winter Bastos

En ĉi-tiu teksto ni pritraktas gravegan britan verkistinon, agnoskitan kiel unu el la plej talentaj artistoj de la Literaturo de la 20^a jarcento. Fakte ŝi naskiĝis ankoraŭ en la 19^a (je la 25^a de januaro, 1882) sed produktis sian verkaron dum la unua duono de la sekva jarcento.

Ŝia bapto-nomo estas Adeline Virginia Stephen, kvankam oni konas ŝin kiel Virginia Woolf, ĉar ŝi uzis la familian nomon de sia edzo, la ĵurnalisto, eldonisto kaj verkisto Leonard Woolf, al kiu Virginia restis ligita de la jaro 1912 ĝis sia tragika morto.

V. Woolf estis filino de Leslie kaj Julia Prinsep Stephen, kiuj jam havis gefilojn el siaj unuaj geedziĝoj. Gefiloj de Julia estis Gerald, George kaj Stella; de Leonard estis Laura, mens-malsanulino, kiu estis sendita al frenezulejo, kaj tie restis ĝis sia morto en 1945.

La paro Julia kaj Leslie havis kvar komunajn gefilojn: Adrian, Thoby, Va-

nessa, krom la verkistino pri kiu ĉi-tiu teksto temas.

La unua romano verkita de ŝi estas “The Voyage Out”, eldonita en 1915. Temas pri historio de Rachel Vinrace, rolulo kiu malkovros multajn aspektojn de sia propra personeco kaj de la vivo ĝenerale, dum sia vojaĝo al sudamerika lando (eble Brazilo).

Same kiel “The Voyage Out”, “Night and Day” (eldonita en 1919) estas tradicia romano, tute malsama ol postaj verkoj de Virginia, en kiuj ŝi eksperimentis novajn formojn de esprimo. Ŝiaj revoluciaj literaturaj formoj nur komencis aperi en la jaro 1922, kiam ŝi eldonis la novelon “Jacob’s Room”. Tiu jaro vere gravas por la modernisma arto-movado (memoru ke eĉ en Brazilo okazis tiam la Modernisma Arta Semajno, inter la 13^a kaj la 17^a de februaro en San-Paŭlo).

En 1925, Virginia Woolf verkis la romanon “Mrs. Dalloway”, kies ĉef-

rolulo estas Clarissa Dalloway: ino kiu jam protagonistis en la rakonto “Mrs. Dalloway in Bound Street” (eldonita en 1923) kaj estis menciita en “The Voyage Out”. La agoj de la romano okazas en ununura tago (fakte dum kelkaj horoj, pro tio la unua ideo de Virginia estis nomi la verkon “The Hours”: La Horoj). Sed la temoj estas multaj: mens-malsano, milito, seksismo, memmortigo, samseksemo, ktp.

“To the Lighthouse” (1927) estas alia bela romano de Woolf, kaj fokusas la familion Ramsay dum tri malsamaj momentoj de ĝia historio. Preskaŭ nenio okazas en la tuta romano, sed la formoj uzataj por priskribi agojn kaj pensojn estas tre interesaj kaj prenas la atenton de la leganto, kiu dum kelkaj momentoj “mergiĝas” en la menson de iu rolulo.

En 1928, Virginia Woolf verkis la romanon “Orlando: a Biography”, en kiu ŝi rakontis la historion de viro kiu fariĝis ino kaj vivis multajn jarcentojn. Tiu verko estas ridiga sed samtempe instigas nin pripensi multajn gravajn temojn.

La aŭtorino skribis ankoraŭ aliajn brilajn verkojn kiel la romanojn “The Waves” (1931), “Flush” (1933), “The Years” (1937), krom multaj rakontoj kaj

grandega nombro da artikoloj kaj eseoj (kiel la tre fama inisma eseo nomata “A Room of One’s Own”).

Ŝi donacis al la homaro ankoraŭ multajn altvalorajn verkojn. Sed ŝi suferadis gravegan depresian krizon, kiu bedaŭrinde kondukis ŝin al memmortigo en 1941. Tiu genia aŭtorino estis viktimo de sia tempo, kiam la homaro sciis preskaŭ nenion pri mensaj malsanoj.

Ni multe dankas al Virginia Woolf pro la legendaj literaturaĵoj, kiujn ŝi verkis dum sia tuta vivo.

Kiel nomi *Vanellus chilensis* en Esperanto?

Miguel Bento

Eĉ plej spertaj esperantistoj de tempo al tempo stumblas pro vortproviza manko. Multaj vortoj estas uzataj nur sufiĉe malofte, tiel ke kelkfoja forgeso estas normala. Kaj eĉ povas esti, ke malgraŭ plurjara esperantisteco oni neniam antaŭe trovis aŭ bezonis iun vorton. Ankaŭ tio estas normala, kaj facile solvebla: ofte sufiĉas konsulti vortaron (aŭ kelkajn, en pli malfacilaj okazoj).

Tamen jen kaj jen la problemo persistas: montriĝas, ke ankoraŭ ne ekzistas tute enradikiĝinta maniero esprimi la koncernan koncepton en Esperanto! Kion fari tiam? Nu, oni komencu esplorante, ĉu almenaŭ iam iu jam proponis neologismon aŭ alispecan solvon. Se plaĉa propono jam ekzistas, oni ekuzu ĝin, kaj kaptu la okazon disvastigi ĝin en oportunaj kuntekstoj!

Sed kiel trovi eventualajn neologismojn? Unuopulaj provoj nur esceptokaze eniras ordinarajn vortarojn. Ili

troviĝas en la glosaroj de la verkoj de la proponintoj – sed kiel elspuri ion okaze de konkreta bezono? Nu, ne estas facile! Verkoj kiel *Nepivaj Vortoj* de André Cherpillod kaj *Neologisma Glosaro* de Henri Vatré helpas, sed kompreneble ne povas solvi ĉion. Karolo Piĉ, kritikata pro siaj abundaj kaj plurfoje ekstravagancaj novismoj, iam replikis ke multon li ne mem elpensis, sed nur remalkovris! (vd. la libron *Naturalismo kaj Skemismo*)

Antaŭ kelkaj jaroj mi rimarkis, ke ankoraŭ ne troviĝas en PIV rekta maniero nomi nian karan *Vanellus chilensis* (portugallingve *quero-quero*). Mi ne povas akcepti, ke Esperanto ne havu nomon por tiu birdo bela kaj ĉiea, birdo kiun ĉiu brazilano tuj rekonas, simbolo de Suda Riogrande, Brazilo kaj Sud-Ameriko ĝenerale, kaj kiun lastatempe mi regule vidas kaj preskaŭ ĉiutage aŭdas!

Kiam temas pri besto aŭ planto, oni ne komencu la cerbumadon de nulo: ja ofte Esperanto prenas la (ŝajn)latinan sciencan nomon kiel bazon. Se paroli pri birdoj, tio cetere estas maniero eviti la embarason elekti inter multaj prunteblaj vortoj, ĉar en pluraj okazoj nacia lingvo havas diversajn nomojn por la sama specio!

Ni do deiru de *Vanellus chilensis*. Efektive, *vanelo* jam troviĝas en PIV, sed tio ne sufiĉas, ĉar la genro *Vanellus* enhavas plurajn speciojn, disde kiuj *Vanellus chilensis* estas nepre distingenda. Ni alvenas al *ĉilia vanelo*. Sed ĉu

vere akcepteblas epiteto ĝin *ĉilia*? Ĝi estas grava en multaj landoj, kaj estas la nacia birdo de... Urugvajo! Ne hazarde iu en Vikipedio proponis *sudamerika vanelo*, sed tio restas tro longa kaj tro scienceca. Kaj *Vanellus chilensis* ne estas la ununura sudamerika vanelo!

La birdoj kiujn oni priparolas en la ĉiutaga vivo bezonas "popolan" nomon: ne ĉiam adapto de la scienca taŭgas por tiu rolo. Émerson dos Santos prave rimarkis, ke *gnorimopsaro* estas tro esotera por traduki *assumpreto*, kiu fine iĝis simple *nigra birdo* en lia esperantigo de la fama kanto de

Luiz Gonzaga! Cetere, ŝajnas al mi pli rekomendinde traduki laŭetime, kiam tio eblas; t.e. diri *fornobirdo* anstataŭ *fornario*, *ruĝgorĝulo* anstataŭ *rubekolo* ktp. (pri tio vd. la ĉapitron *Ŝpinbirdo*, en la libro *De abrakadabra al zigurato – 28 babiladoj pri vortoj*, de Sten Johansson). Ankaŭ alispecaj malfacilaĵoj povas aperi, ekzemple grava konflikto kun jam ekzistanta radiko, aŭ manko de neta kongruo inter la sciencaj kaj popolaj nomoj (aŭ eĉ malklareco en la taksonoj mem!). Tia estas la kazo de *ipê*, kiun almenaŭ F. V. Lorenz kaj P. S. Viana jam tradukis per *ipeo* - imitinde, laŭ mia opinio!

Rekta adapto de *Vanellus chilensis* ne kontentigas: oni do turnu sin al la naciaj lingvoj. Ĉu iu esperantisto jam provis fari tion? Jes! Pluraj, fakte!

Jam en 1966 aperis *terutero*, propono de Ernesto Sonnenfeld en lia traduko de *Martín Fierro*. Ĝi estas eleganta kaj baziĝas sur la hispanlingva *teru-teru*, uzata en kelkaj lokoj de Sud-Ameriko, kaj samtempe tuj pensigas pri *quero-quero*. Sed ekzistas ankaŭ la alternativo *terotero*, kiun James Piton uzis en sia traduko de *Passaredo* (Chico Buarque). Siavice, Ivo Sanguinetti uzis *tero-tero* (en la libro *Gaŭĉa Vivo*), kvankam en pli fruaj verkoj li preferis

terutero. Nu, la ĉarma birdeto ja nestas surgrunde, sed ŝajnas al mi preferinde plene eviti tiun ligon al tero: ĝi estas artefarita, ĉar la etimo estas simple onomatopea.

Se kredi la hispanlingvan Vikipedion, en la hispana oni tamen plej ofte diras *tero*. Rekta preno kompreneble estas tro malkonvena ("*teroj nestas sur la tero*"!). Horacio Re, en sia traduko de *Santos Vega*, uzis *teruo*, sed tio estas malpli facile rekonebla.

Denove laŭ Vikipedio, la vorto *tetéu* estas uzata en Paragvajo kaj ankaŭ de kelkaj brazilanoj (mi tamen neniam trovis ĝin spontane). Kaj de ĝi naskiĝis *teteo*, neologismo de Geraldo Mattos en lia traduko de *A Bagaceira (La Bagasejo)*, de José Américo de Almeida. Sed ŝajne *tetéu/teteo* estas malpli populara, sekve malpli rekonebla vorto.

En la esperantlingva Vikipedio estas ankaŭ *kverokvero*, sed tio estas terura ideo – ja la fama bleko neniel estas kvero! Supozeble oni povus konsideri ankaŭ *kerukero* kaj *kerokero*, sed kial plu kompliki? *Terutero* jam tre bone kontentigas la bezonon kaj jam havas ian tradicion, eĉ se minimuman. Ĉi tiun formon mi preferas, kaj per ĝi mi baptis mian ĵus fonditan eldonejon, de kiu jam aperis la unua libro: eldonejoterutero.blogspot.com.

Imaga interparolo kun filozoj

Mauro Progiante

En Frankfurto kun Schopenhauer kaj unu el liaj pudeloj "Atmo" (Ĉirkaŭ 1857)

Konante la temperamenton de la filozofo Schopenhauer, mi programis mian tempomaŝinon por trovi lin post unu el liaj abundaj tagmanĝoj, kiam li jam estis leganta la gazetojn.

— Sinjoro Schopenhauer, mi venas el la dudek-unua jarcento kaj ŝatus fari al vi kelkajn demandojn.

Li rigardis min suspekteme.

— El la estonteco? Homoj el ĉiuj jarcentoj emas ĝeni tiujn, kiuj ŝatus silenton por pensi. Vi almenaŭ ne interrompis mian tagmanĝon, do ni interparolu iomete.

— Mi promesas ne ĝeni vin longe. Bonvolu unue diri, kion vi pensas pri la fakto, ke en mia tempo vi estas rigardata kiel unu el la grandaj filozofoj de

pesimismo, ĉar interalie vi diras, ke vivi estas suferi.

— Pesimismo? Mi nomus tion simple malĝoja klareco. Optimismo estas ofta formo de intelekta ĝentileco: oni ridetas al la mondo por ne konfesi, ke oni ne komprenas ĝin.

— Ĝuste pri tio, pri la kompreno de la mondo, mi petas kelkajn vortojn pri via ĉefa ideo, ke la mondo estas volo kaj prezento...

— Jes. La mondo, kia ĝi aperas al ni, estas prezento: bildo en nia konscio, filtrita de spaco, tempo kaj kaŭzeco. Sed malantaŭ tiu prezento ekzistas io pli profunda, blinda kaj senracia: la volo. Ĝi puŝas ĉion vivi, deziri, konkuri, manĝi, reproduktiĝi.

(Daŭrigota sekvapaĝe)

— Do la homo ne estas tiel libera, kiel li imagas?

— Homo povas fari tion, kion li volas, sed li ne povas elekti tion, kion li volas. La deziro venas antaŭ la decido. La racio ofte nur poste klarigas tion, kion la volo jam postulis.

— Ankaŭ en mia tempo la homoj vivas en konstanta deziro je mono, famo, laŭdoj, novaĵoj, spertante iom da plezuro kaj multe da sufero.

— Tio ne surprizas min. La vivo oscilas inter doloro kaj enuo. Kiam ni deziras, ni suferas pro manko; kiam ni plenumas la deziron, ni baldaŭ enuas.

— Ĉu ne ekzistas eliro?

— Ekzistas momentoj de ripozo. Arto, ekzemple. Kiam homo vere kontemplas belon, li forgesas sin mem kaj sian malsaton je posedo. Tial muziko estas la plej alta arto: ĝi ne nur montras ombrojn de la mondo, sed parolas preskaŭ rekte la lingvon de la volo.

En tiu momento, mi vidis, ke lia pudelo kuŝas ĉe liaj piedoj, kaj anticipis temon, kiun mi intencis trakti: lia amo al hundoj, kontraste kun lia mizantropo kaj mizogineco.

— Sciu, ke estontece estos kritikoj pro la fakto, ke vi havas pli bonan

rilaton kun viaj hundoj ol kun homoj, speciale kun virinoj.

Tion dirinte, mi timis eksplodon de kolero, sed li reagis kun la sereneco de filozofo en la krepusko de sia vivo.

— En tiu kritiko estas iom da vero. Hundoj almenaŭ ne maskas sian egoismon per belaj vortoj, nek transformas vantecon en moralon. Pri homoj, eĉ pri virinoj, mi ofte juĝis severe; sed severeco ne estas ĉiam malamo — foje ĝi estas nur seniluziiĝo.

— Kompreneble. Sciu ankaŭ, ke en mia jarcento oni ne memoras vin nur

Schopenhauer kun sia pudelo Atmo (Animo)

pro via malluma rigardo al la homa realo. Oni ankaŭ rekonas la profundon de viaj pensoj pri moralo kaj kompato kiel fundamento de etiko. Kaj oni rimarkas, ke via filozofio kuraĝe dialogis kun ideoj de orientaj religioj, precipe pri sufero kaj liberiĝo.

— Tiam, eble, la estonteco estos pli justa ol mia jarcento. Multaj vidas nur mian malvarmon, sed ne rimarkas, ke mia filozofio komenciĝas per la konstato de sufero kaj kondukas al kompato.

Antaŭ ol mi havis tempon fari novan demandon, li mem daŭrigis:

— Kompato estas la sola vera fundamento de moralo. Kiam mi komprenas, ke la sufero de alia estaĵo ne estas fremda al mi, la muro inter “mi” kaj “li” maldikiĝas. Egoismo estas iluzio de apartigo. Kompato estas momento de metafizika vero.

— Tial vi defendis kompaton ankaŭ al bestoj?

— Kompreneble. Kiu estas kruela al bestoj, tiu ankoraŭ ne komprenis la unuan lecionon de moralo. Besto suferas sen metafizikaj vortoj, sed ĝia sufero estas reala.

Mi, kiu estis preta aŭdi koncizajn kaj eĉ malĝentilajn respondojn de mi-zantropo, havis la bonŝancon trovi lian profunde homan flankon. Kaj tial mi frivole kuraĝis fari komenton, kiu certe estis malkonvena:

— Estas kurioze, ke malgraŭ tiuj pensoj pri kompato, vi ne havis bonan rilaton kun via patrino, furioze atakis la ideojn de la filozofo Hegel, kaj eĉ estis kondamnita pro atako kontraŭ najbarino...

Li ridetis amare kaj lakone respondis, ke filozofo ne estas sanktulo.

Tiam, kvazaŭ por averti min, ke la tempo de sia mastro estas tre altpreza, Atmo stariĝis kaj bojis al mi. Mi kom-prenis kaj finis la konversacion per la kutima peto al miaj intervjuatoj:

— Sinjoro Schopenhauer, bonvolu fini ĉi tiun renkonton per unu mesaĝo al miaj samtempuloj.

— Diru al ili: la plej granda kateno de homo estas kredi, ke li neniam estis katenita. Ne kredu, ke ĉiuj viaj deziroj estas viaj amikoj. Multaj estas viaj mastroj. Kaj se vi volas iom da saĝo, lernu rigardi la mondon sen iluzioj, sed ne sen kompato.

Louise Bourgeois

Anna Lobo de Carvalho

Hodiaŭ mi parolos pri franc-usona artistino, Louise Bourgeois. Ŝi estas ĉefe konata pro sia skulptaĵo “Maman”. Kun kariero kiu longas ĉirkaŭ okdek jarojn, ŝi iĝis vere elstara artistino en la historio de arto. La influoj de ŝia arto estas Superrealismo, Primitivismo, kaj modernismaj skulptistoj kiel Alberto Giacometti kaj Constantin Brancusi. Kaj multaj el ŝiaj verkoj estas porĉiame ekspoziciitaj tra la mondo.

Louise naskiĝis en Parizo je la 25-a de decembro 1911. Post la forpaso de ŝia patrino en 1932, ŝi forlasis studadon pri matematiko kaj ekstudis arton. Ŝi multe studis ĉe akademioj, lernis ĉe artistoj kaj helpadis en ekspozicioj.

Dume ŝi malfermis grafikejon, kie ŝi konis la usonan instruiston pri arto Robert Goldwarter. Li poste iĝis ŝia edzo, kaj tial ŝi ankaŭ poste en 1938 translokiĝis al Usono. Ili havis tri filojn kaj la edziĝo daŭris ĝis lia forpaso.

En 1970 en Usono, ŝi kreis dimanĉajn renkontiĝojn kun la lokaj artistoj

en kiuj ili kunportadis siajn verkojn por esti kritikataj de ŝi. Pro ŝia acida humoro kaj troa pezemo en siaj kritikoj, ŝi nomis tiujn kunsidojn kiel “Sunday, bloody Sunday” kio signifas “Dimanĉoj, sangaj dimanĉoj”.

Oni povas diri ke ŝia tuta kariero kaj arto estis influita de traŭmaj psikologiaj eventoj de ŝia infanaĝo, kiel la nefideleco de ŝia patro. Ŝi vere rompis barierojn inter vivo kaj arto, kiu ĝis tiam ekzistis en la teorio. Ŝi uzis siajn emociojn kiel materialon por siaj verkoj, trairante temojn kiel seksemeco kaj memoro.

Por Louise, la metaforo kiun ŝi uzis por sia skulptaĵo “Maman” estas la araneo. Laŭ ŝi, tiu insekto estas pro-

tektanto, nia protektanto kontraŭ aliaj insektoj, krom reprezenti al ŝi ŝian patrinon pro ŝia amikeco, laboremo, senlaceco, pacemo, delikata kaj ankaŭ kiel teksisto, tiel kia la araneoj estas.

En siaj lastaj jaroj de vivo, ŝi uzadis sian arton por paroli pri egaleco por LGBT anoj, dirante ke “kompromisi iun pro amo estas io tre bela”. Tiam ŝi kreis la arton “I Do”, kiu bildigis du florojn kiuj naskiĝis el unu branĉo, por helpi la organizaĵon “Freedom to Marry”, kio signifas “Libereco por Edziĝi”. En la 31-a de majo de 2010, Luise forpasis pro problemoj ĉe la koro.

Ĉu vi ĝuis iom pli koni pri tiu fantasta artistino Louise? Esploru pli pri ŝi kaj ĝis la sekva fojo!

Tri eroj el la pentraĵo-serio 'Femme Maison'

Skulptaĵo 'Maman' (1999) de Louise Bourgeois situanta ekstere de la Nacia Artgalerio de Kanado.

La modernaj pasportoj estas komputiletoj

James Rezende Piton (Paulínia-SP)

“Komputiloj estas kvazaŭ pasportoj por virtualaj vojaĝoj tra la mondo.” Tiu frazo tre taŭgas por nia jarcento kaj uzas la vorton “pasporto” figurence, por aludi al la malfermo de foraj pordoj. Sed kio okazas, se oni inversigas la frazon: “Pasportoj estas kvazaŭ komputiloj...” ? Tiam la aserto fariĝas ne plu figura, sed surprize laŭvorta!

Dum la lastaj jardekoj, nove eldonitaj pasportoj tra la mondo ekhavis ĉiam pli kompleksajn kontraŭfalsajn rimedojn. Krom specialaj paperoj, oni uzas diversajn sekurigajn elementojn kiel filigranojn, hologramojn, specialajn inkojn, reliefajn presaĵojn kaj aliajn teknikojn kontraŭ falsado. Falsistoj postkuras por superruzi ĉiun novan sekurigan aspekton, kio faras el sekurigo senfinan procezon.

Tamen ĉiuj tiuj tradiciaj sekurrimedoj paliĝas kompare al la enkonduko de integra cirkvito en la kovrilon de modernaj pasportoj, laŭ la normoj

de Internacia Organizo pri Civila Aviado (ICAO/OACI). Temas ne pri simpla radiofrekvenca etikedo, kiajn oni trovas en multaj varoj kiel vestaĵoj kaj sonorigas alarmon en la pordoj de vendejoj se ili ne estas malaktivigitaj en la kaso. La integra cirkvito, aŭ "ico" (el "I.C."), estas kiel senkontakta inteligenta karto. Ene de la pasporto, troviĝas en tiu cirkvito tute malgranda mikroregilo kun memoro, procesoro kaj kriptografiaj funkcioj. Tiu ĉi ico povas efektive aŭtentikigi, generi hazardajn nombrojn kaj partopreni en sekuraj komunikaj protokoloj.

Preskaŭ ĉiuj landoj de la mondo jam disponigas tiajn multe pli sekurajn pasportojn. Ili havas sur sia kovrilo la jenan internacian simbolon:

Kiam legilo en flughaveno aŭ landlimo aktivigas la pasporton per radiofrekvenca kampo, la ico ricevas energion kaj “vekiĝas”. Poste komenciĝas cifereca dialogo inter la legilo kaj la

pasporto: identigo, ĉifrita aŭtentikigo, starigo de sekura komunik-kanalo kaj legado de datumoj.

La datumoj interne estas organizitaj laŭ normigita strukturo normigita ekzemple laŭ ICAO 9303. Inter ili troviĝas la biografiaj informoj de la posedanto, cifereca foto kaj, en iuj landoj, ankaŭ estas kodigitaj la fingrospuroj. La plej sentemaj datumoj estas protektataj per altnivelaj sekurecaj mekanismoj.

Precipe grava estas tio, ke la ico enhavas sekretajn kriptografiajn ŝlosilojn, kiuj ne povas esti kopiitaj. Pro tio, krimulo eble sukcesus kopii la videblajn datumojn de pasporto, sed ne la internan kriptografian identecon de la ico mem. Tiel la sistemo malfaciligas klonadon kaj forfalas la ebleco pri falsado.

Kurioze, malgraŭ sia komputila naturo, la pasporta ico ne havas baterion. Ĝi funkcias danke al energio ricevita per radiofrekvenca indukto el la legilo, dum nur kelkaj milisekundoj, kio tamen sufiĉas por plenumi ĉiujn necesajn sekurecajn operaciojn kaj garantii, ke temas pri la identigito.

Parenteze kaj konklude, indas memorigi, ke pro niaj treege diversaj fenotipoj – la videblaj aspektoj de brazilanoj – la brazilaj pasportoj iam apartenis al la plej ofte falsataj en la mondo: preskaŭ kiu ajn portanto de simila dokumento povus aspekti kiel "legitima brazilano". La enkonduko de elektronikaj pasportoj tamen konsiderinde malfaciligis, probable malbligas la laboron de falsistoj.

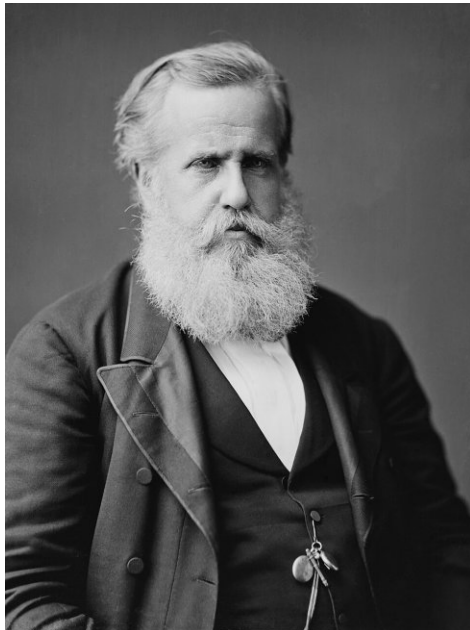
Petro la II-a, la bona imperiestro

Paulo S. Viana

Ĉi tiu teksto respondas al prelego farita en la Esperanto-Renkontiĝo de Ŝtato Riodejanejro, en la urbo Petropolo, en majo 2026.

Se oni enketus inter brazilanoj pri ilia opinio koncerne politikistojn en ilia lando, certe la rezulto ne estus tre laŭda. Tamen, en la historio de Brazilo, unu homa figuro elstaras kiel escepto, kiel publika aŭtoritatulo honesta, noblanima, saĝa, homama kaj fidinda. Lia nomo estis (prenu vian spiron!): Pedro de Alcântara João Carlos Leopoldo Salvador Bibiano Francisco Xavier de Paula Leocádio Miguel Gabriel Rafael Gonzaga – ĝenerale konata kiel Petro la II-a, la “Grandanima”, la dua kaj lasta imperiestro en Brazilo. Li naskiĝis en 1825, en Rio-de-Janejro, plej juna filo de la portugalo Petro la I-a kaj de la aŭstrino Maria Leopoldina. Kuri-oza detalo de la biografio de Petro la II-a estas tio, ke li preskaŭ ne kunvivis kun siaj biologiaj gepatroj: lia patrino mortis kiam li estis ankoraŭ unujara bebo kaj lia patro revenis al Portugalujo en 1831, pro politikaj konfliktoj, kiam la filo estis apenaŭ kvinjara. Oni

tiam deklaris la knabeton imperiestro. Kompreneble, regento okupis la postenon ĝis la plenaĝiĝo de la infano, kaj oni kronis la duan imperiestron en 1841. Petro la II-a regis ĝis 1889, kiam oni per puĉo starigis la respublikon en Brazilo.

Portreto de Petro la 2-a fare de Mathew Brady, 1876.

La infana tempo de la imperiestro estis soleca kaj malfeliĉa. Oni edukis lin ekskluzive por lia estonta posteno, kaj li fariĝis persono timema kaj rezerviĝema. Li trovis en libroj mildigon al sia malĝojo. Baldaŭ homoj ĉirkaŭ li komencis insisti, ke li edziĝu, kaj portreto de Teresa Cristina, el la Regno de Du Sicilioj venis el Eŭropo por lia takso. Oni geedzigis ilin per dokumentoj, en Napolo, en 1843, kaj la nova imperiestrino alvenis en Brazilon post kvar monatoj. Historiistoj registris, ke li elreviĝis, kiam li ekvidis la malbelaspektan virinon. Sed li akceptis sian sorton...

Petro la II-a revis, ke Brazilo havu solidajn politikajn kaj sociajn instituciojn, por progreso per scienco kaj teknologio. Li montris, ke li kredas pri respublikanaj ideoj, kun brazilanoj en plena plenumado de siaj civitanaj rajtoj. Li konsideris la Respublikon la natura evoluo de politika sistemo, tamen nur kiam la administra organizo de la lando estos preta por tio. Multaj el liaj biografiistoj nomas lin “respublikana imperiestro”. Li pledis por liberaj voĉdonadoj por publikaj postenoj kaj konkursoj por juraj kaj administraj postenoj. Sed li pensis, ke nur alfabetigitaj rajtas voĉdoni. En unu el siaj notoj, Petro la II-a asertis, ke en respublika Brazilo, li povus esti prezidento aŭ ministro.

Li opiniis necese protekti la ekonomion de sia lando fronte al alilanda konkurenco. Rilate al religio, li pensis, ke koncernas la Ŝtaton nur la kontrolo de libereco, kaj al la familioj la alprenado de religiaj praktikoj. “Libera eklezio kaj libera Ŝtato” – jen estis lia penso.

Li fervore kredis, ke investo je edukado kaj kreo de lernejoj institucioj en supera nivelo estas tio, kio decidus la estontecon de la lando. Li firme apogis la iniciaton krei astronomian observatorion en nia lando. Li favoris liberecon al ĵurnalisa agado, amon al la patrolando, evoluigon de la socio per edukado, per artoj kaj per sciencoj. Li estis adepto de liberalaj ideoj devenintaj de Iluminismo.

Petro la II-a opiniis grave apogi enmigradon kiel ilon por bona uzo de la tero. Samtempe li volis fortajn armeojn por garantio de la suvereneco,

Kronado de Petro la 2-a, en la 18-a de julio 1841, kiam li estis 15-jara - laŭ pentraĵo de François-René Moreaux.

kvankam li estis tre pacema homo. Li kontraŭis la mortopunon, ĉar li firme kredis pri la regeneriĝo de la homoj.

Malsame ol Petro I-a, la dua imperiestro de Brazilo, kiu regis dum preskaŭ duono de jarcento, plenumis ĉiam moderigan rolon. Li estis kontraŭa al sklavigo, kvankam li ne sukcesis rapide fari viglajn movojn tiudirekte: Brazilo estis la lasta lando, kiu abolis sklavecon en la okcidenta mondo.

La imperiestro interesiĝis pri sciencoj kaj venigis el Eŭropo sciencajn aparatojn. Li studis astronomion kaj matematikon, kaj estis entuziasma pri fotografio. Li patronis plurajn sciencajn kaj kulturajn instituciojn en la lando, inkluzive de Instituto Pasteur. Ankaŭ la fama Kolegio Petro la II-a kaj Brazila Instituto de Historio kaj Geografio. Charles Darwin rekonis la valoron de la imperiestra agado por scienco, kaj la franca verkisto Victor Hugo konsideris lin “filozofa reĝo”, kiel la romia Marko Aŭrelia. Fakte li korespondis kun pluraj siatempaj intelektuloj el diversaj landoj.

Okaze de la proklamo de la respubliko en Brazilo, Petro la II-a devis ekziliĝi en Francujo, kio por li estis granda sufero, ĉar li profunde amis sian naskiĝlandon. Oni diras, ke li petis, ke oni sepultu lin kun amaseto da brazila tero.

Fine de sia vivo, li lasis historie gravan dokumenton, sub la titolo “Fé de Ofício” (“Ofica Konfido”, en laŭlitera traduko). En tiu interesa teksto li esprimis siajn kredojn kaj ideojn dum sia imperiestra vivo.

Petro la II-a regis en reĝimo de konstitucia parlamentisma monarkio. Tio estis liberaltendenca sistemo, kun alternado de povo inter la partioj Liberala kaj Konservativa. La imperiestro agadis ĉiam por ekvilibro de la politika vivo.

Je la 16-a de novembro 1889, li verkis la jenajn adiaŭajn vortojn:

“Leginte la komunikon, kiun oni al mi transdonis hodiaŭ, je la tria horo posttagmeze, mi decidis cedi al la premo de cirkonstancoj kaj foriri kun mia familio al Eŭropo, morgaŭ, kaj tiel lasi la patrolandon, kiun mi fervore amas, al kiu mi klopodis transdoni konstantan elmontron de profunda amo kaj sindediĉo, dum duono de jarcento, dum kiu mi plenumis la postnon de Ŝtatestro. Dum forestado, mi kaj mia tuta familio konservos pri Brazilo plej sopiran rememoron, kaj arde deziras, ke ĝi estu granda kaj prospera.”

Li efektive estis altnivela politikisto.

La krizo de legado kaj verkado inter junaj brazilanoj

Patrícia Guerra Radsack

Resumo

Ĉi tiu artikolo diskutas la krizon de legado kaj verkado inter junaj brazilanoj en la nuntempo, kaj analizas la efikojn de sociaj retoj, fragmentita legado kaj rezisto al manskribo sur kognajn kaj edukajn procezojn. La esplorado baziĝas sur lastatempaj datumoj pri funkcia legopovo en Brazilo kaj kunlaboras kun aŭtoroj el la kampoj de edukado, filozofio, neŭroscienco kaj sociologio. Ĝi observas, ke la informa akcelo antaŭenigita de la cifereca medio kontribuas al la supraĵeco de legado, la redukto de interpreta kapablo kaj la kreskanta malfacileco de koncentriĝo. Krome, la anstataŭigo de manskribo per tajpado modifas cerbajn mekanismojn ligitajn al memoro, lernado kaj la disvolviĝo de kritika pensado. Ĝi konkludas, ke la legokrizo transcendas la pedagogian kampon,

kaj sin montras kiel socia kaj kultura fenomeno profunde rilata al nuntempa teknologia logiko.

Enkonduko

La nuntempa socio spertas rapidan transformiĝon en komunikmanieroj, scioproduktado kaj socia interagado. La progreso de ciferecaj teknologioj signife ŝanĝis leg- kaj skrib-metodojn, precipe inter junuloj. En Brazilo, ĉi tiu scenaro malkaŝas maltrankviligan krizon, kiu implikas malfacilaĵojn en tekstinterpretado, malkreskon de la kutimo de profunda legado kaj kreskantan reziston al manskribo.

La vastiĝo de sociaj retoj intensigis praktikojn de rapida, malkontinua kaj supraĵa legado. Anstataŭ longaj kaj pensigaj tekstoj, superregas mallonga enhavo, rapidaj filmetoj, fragmentaj apudskriboj kaj konstantaj stimuloj. Ĉi

tiu procezo rekte influas la kapablon koncentriĝi, kritike interpreti kaj prilabori tekstojn.

Lastatempaj datumoj de la Indikilo pri Funkcia Legopovo (INAF) montras, ke 29% de brazilanoj inter 15 kaj 64 jaroj restas funkcie analfabetaj, nekapablaj plene kompreni simplajn tekstojn aŭ fari pli kompleksajn interpretojn. Inter junuloj inter 15 kaj 29 jaroj, okazis pliiĝo en la indico de funkcia analfabeteco inter 2018 kaj 2024.

En ĉi tiu kunteksto, fariĝas esence pripensi la kognajn, edukajn kaj sociajn efikojn de la legado- kaj verkado-krizo inter junaj brazilanoj.

La kresko de ciferecaj platformoj profunde transformis legkutimojn. Sociaj retoj funkcias per la logiko de rapideco, troaj stimuloj kaj fragmen-

tita atento. Uzantoj rapide foliumas bildojn, mallongajn filmetojn, titolojn kaj komentojn, ofte sen profunda pripensado.

Laŭ enketo de Retratos da Leitura no Brasil (Portretoj de Legado en Brazilo), la lando perdis proksimume 6.7 milionojn da legantoj en kvar jaroj. Inter la ĉefaj cititaj faktoroj estas manko de intereso, troa tempo pasigita en sociaj retoj, kaj la anstataŭigo de tradicia legado per fragmentita cifereca konsumo.

La filozofo Byung-Chul Han argumentas, ke la nuntempa socio vivas sub troo de informoj kaj stimuloj, kio reduktas la kontemplan kapablon de la individuo. Por la aŭtoro, cifereca hiperatento anstataŭigas la profundan atenton necesan por kritika reflektado.

Legado en ciferecaj medioj emas favori la rapidan skanadon de informoj anstataŭ analiza interpretado. Esploristoj atentigas, ke longaj tekstoj postulas pli grandan aktivigon de kognaj procezoj rilataj al memoro, inferenco kaj kritika pensado, kapabloj kiuj ofte malfortiĝas pro la akcelita konsumado de interreta enhavo.

Plue, la algoritma logiko de sociaj retoj instigas tujajn kaj emociajn respondojn, malhelpante la disvolviĝon de argumenta pensado kaj profunda interpretado.

La legokrizo rekte manifestiĝas en la kreskanta malfacileco de teksta interpretado observata en brazilaj lernejoj. Multaj lernantoj kapablas deĉifri vortojn, sed havas limigojn en komprenado de ironio, kuntekstigo, argumentaj rilatoj kaj implicaj signifoj.

Datumoj de INAF rivelas, ke nur malgranda parto de la brazila loĝantaro atingas nivelojn konsideratajn kompetentaj pri legopovo, kapablaj interpreti kompleksajn tekstojn kaj evoluigi pli rafinitan rezonadon.

Ĉi tiu realo havas profundajn konsekvencojn por la eduka, politika kaj socia evoluo de junuloj. La malfacileco de interpretado limigas la evoluon de kritika pensado, kreskigas misinfor-

madon kaj pliigas vundeblecon al falsaj novaĵoj kaj manipula diskurso.

La edukisto Paulo Freire argumentis, ke legi la mondon antaŭas legi la vorton. Por Freire, legi signifas kritike interpreti la realecon, ne nur deĉifri lingvajn simbolojn. Kiam legado fariĝas supraĵa kaj fragmentita, la kapablo por socia kaj politika kompreno ankaŭ malfortiĝas.

La dinamiko mem de ciferecaj platformoj plifortigas ĉi tiun scenaron. Rapidaj komentoj, mallongigitaj tekstoj kaj tuja komunikado reduktas la kontakton de junuloj kun kompleksaj kaj argumentaj tekstaj strukturoj.

Alia grava fenomeno estas la kreskanta rezisto al manskribo inter infanoj kaj junuloj. La konstanta uzado de poŝtelefonoj, tabulkomputiloj kaj komputiloj signife reduktis la kutimon skribi permane.

Tamen, esplorado en la kampo de neŭroscienco indikas, ke manskribo aktivigas gravajn cerbajn areojn rilatajn al memoro, motora kunordigo, lernado kaj kognaj firmiĝoj. La ago de manskribo postulas pli da mensa prilaborado ol simpla tajpado.

Kiam oni skribas permane, la cerbo plenumas pli kompleksajn operaciojn, kiuj implicas leksikan selektadon, spa-

can organizado kaj fajnmotoran kunordigon. Ĉi tiu procezo favoras informan retenon kaj la disvolviĝon de longtempa memoro.

Troa anstataŭigo de manskribo per tajpado povas kontribui al malfacilaĵoj en koncentriĝo kaj malpli da kognna profundo. Studoj ankaŭ indikas, ke studentoj, kiuj prenas manskribitajn notojn, emas kompreni la enhavon pli bone ol tiuj, kiuj nur tajpas meĥanike.

Plue, manskribo estas ligita al la konstruado de individueco kaj la subjektiva prilaborado de penso. La rapida kaj mallongigita skribado en sociaj retoj ofte reduktas la lingvan kaj argumentan kompleksecon de tekstaj produktadoj.

Konsiderante ĉi tiun situacion, la lernejo alprenas fundamentan rolon en la rekonstruado de la kutimo de kritika legado kaj skribado. Tamen, la brazila eduka sistemo ankaŭ alfrontas strukturajn malfacilaĵojn, sociajn malsegalecojn kaj la efikojn de la cifereca kulturo mem.

La nuntempa defio kuŝas en la unuigo de teknologio kaj intelekta disvolviĝo. Ne temas pri malakcepto de ciferecaj amaskomunikiloj, sed pri disvolvado de pedagogiaj praktikoj kapablaj stimuli kritikan legadon, tekstan

interpretadon kaj pripensitan skribadon.

Literaturaj legprojektoj, originala verkado, argumenta produktado kaj kuraĝigo de la koscia uzo de teknologioj fariĝas esencaj por kontraŭbatali kognan kaj lingvan malriĉiĝon.

Plue, necesas kompreni, ke la legkrizo estas ne nur pedagogia sed ankaŭ kultura. En socio markita de rapideco, tuja konsumo kaj hiperkonekteco, profunda legado postulas intelektan rezistecon.

Finaj konsideroj

La krizo pri legado kaj verkado inter junaj brazilanoj reprezentas unu el la ĉefaj edukaj kaj kulturaj defioj de

nia tempo. La vastiĝo de sociaj retoj, fragmentita legado kaj la anstataŭigo de manskribo profunde ŝanĝas la manierojn lerni, interpreti kaj produkti scion.

Datumoj pri funkcia legopovo malkaŝas maltrankviligan scenaron, precipe inter junuloj. La kreskanta malfacileco en teksta interpretado kompromitas ne nur lernejan rendimenton, sed ankaŭ kritikan kaj civitanan edukadon.

Samtempe, esplorado pri pensado montras, ke manskribo kaj profunda legado ludas gravajn rolojn en cerba disvolviĝo, memoro kaj reflektita kapablo.

Tial, por trakti ĉi tiun krizon necesas edukaj publikaj politikoj, plifortigi legkulturon, kuraĝigi pripensitan skribadon kaj ekvilibran uzon de ciferecaj teknologioj. Pli ol trejni rapidajn kon-

sumantojn de informoj, estas urĝe trejni individuojn kapablajn pensi kritike, interpreti la realecon kaj konstrui scion aŭtonome.

Bibliografiaj referencoj

- Byung-Chul Han. La Socio de Elĉerpiĝo. Petrópolis: Vozes, 2015.
- Paulo Freire. La Graveco de la Ago de Legado. San-Paŭlo: Cortez, 1989.
- Zygmunt Bauman. Likva Moderneco. Rio-de-Ĵanejro: Zahar, 2001.
- Raporto de INAF Brazilo 2024 - Legopovo de Analoga al Cifereca
- Ĝenerala superrigardo pri legopovo en Brazilo
- Brazilo havas 29% da funkcie analfabetaj homoj; pandemio plimalbonigis la situacion
- Efiko de sociaj retoj: Brazilo perdis preskaŭ 7 milionojn da legantoj en 4 jaroj
- Profesoro de UFG klarigas kiel sociaj retoj kaj manko de legado povas influi la cerbon
- Publika Konsulto pri la Nacia Libro- kaj Legoplano 2025-2035

Patricia Guerra Radsack

PhD-studento ĉe Salgado de Oliveira University – Niterói-RJ Campus. Havas magistran de Universidade Salgado de Oliveira – Campus Niterói-RJ. Estas diplomita pri Historio ĉe la Universitato Salgado de Oliveira en São Gonçalo – RJ. Ŝi havas kvalifikaĵojn en Geografio, Sociologio kaj Filozofio. Disvolvas esploron en la areo de krimo en la regiono Santa Luzia do Carangola fine de la 19-a jarcento.

Lingvaj Respondoj de Francisco Wechsler

Demando

Kiu el la jenaj frazoj estas la plej ĝusta?

1. *La libro estas tiel interesa, ke mi tuj legis ĝin tutan.*
2. *La libro estas tiel interesa, ke mi tuj legis ĝin tuta.*
3. *La libro estas tiel interesa, ke mi tuj legis ĝin tute.*

Respondo

La unua frazo estas relative ordinara en Esperanto, kaj signifas, ke mi legis la tutan libron. La lokucio *ĝin tutan* povus aspekti stranga al kelkiuj, sed Zamenhof ja uzis ĝin almenaŭ trifoje:

*Ĉar mi ricevis la libron ĝuste antaŭ mia forveturo, mi ne havis ankoraŭ sufiĉe da tempo por tralegi **ĝin tutan**; [...]* (*Leteroj de Zamenhof*) = mi ne havis ankoraŭ sufiĉe da tempo por tralegi la tutan libron.

*Kaj tuj la tuta parolo de la urbestro al la knabo estis rakontita al la lavistino. Lamkarolino aŭdis **ĝin tutan**, [...]* (*Fabeloj de Andersen 3*) = Lamkarolino aŭdis la tutan parolon.

*Tiam Samuel prenis unu suĉantan ŝafidon kaj oferis **ĝin tutan** brulofere al la Eternulo, [...]* (*Malnova Testamento*) = Samuel oferis la tutan ŝafidon brulofere.

Ankaŭ aliaj aŭtoroj uzis *ĝin tutan* kelkfoje:

*[...] li penetris en ŝian koron tiel profunden. ke li kaj li sola **ĝin tutan** hodiaŭ okupas. (Kastelo de Prelongo) = li okupas ŝian tutan koron.*

*Korojn dividitajn / mi ne volas / kaj se mi donas la mian / mi donas **ĝin tutan*** (*Le Monde Diplomatique*) = mi donas mian tutan koron.

Mi trovis nur du ekzemplojn pri *ĝin tuta*, ambaŭ verkitajn de De Diego:

*Tamen la teron mi vidis okulangule kaj vidis **ĝin tuta**. (La inĝenia hidalgo don Quijote de La Mancha) = mi vidis, ke la tero estas tuta.*

— Vere mi ŝatas la titolon de ĉi nove-
lo kaj dezirus legi **ĝin tuta**. (Same)= ? Tiu
ĉi uzo de la lokucio *ĝin tuta* ŝajnas al mi
erara, ĉar supozeble la parolanto dezi-
ras legi la tutan novelon (*ĝin tutan* aŭ
tutan ĝin), ne fari *ĝin tuta* per legado,
nek konstati per legado, ke *ĝi* estas tuta.

Ankaŭ la lokucio *ĝi tuta* estas uzata
kelkfoje:

*Vi mensogas, vi ruliĝadis; vi vidas, **ĝi tuta** estas malordigita! (La Revizoro) = la tuta lito estas malordigita.*

*[...] la tuta Judujo estas forkonduk-
ita en kaptitecon, **ĝi tuta** estas for-
kondukita. (Malnova Testamento) = oni
forkondukis la tutan Judujon.*

*[...] jen estas la estonteco de la na-
cioj: dezerto, neloĝata tero, kaj stepo.
De la kolero de la Eternulo *ĝi* fariĝos
neloĝata, kaj **ĝi tuta** fariĝos dezerta;
[...] (Malnova Testamento) = la tuta
tero fariĝos dezerta.*

Zamenhof ankaŭ uzis *tuta ĝi* alme-
naŭ unufoje, verŝajne pro metrikaj aŭ
ritmaj postuloj:

*[...] jam la ŝipo estas / En niaj ma-
noj. Vi nur vorton diru, / Kaj **tuta ĝi** en
fajro staros. (Ifigenio en Taŭrido) = la
tuta ŝipo staros en fajro.*

Mi ne sukcesis trovi ekzemplojn pri
tutan *ĝin*, sed tia formo estas uzebla,
almenaŭ teorie.

Ankaŭ la tria frazo (*La libro estas
tiel interesa, ke mi tuj legis ĝin tute*)
estas plene uzebla, sed kun iom mal-
sama signifo, ĉar *tute* en tiu ĉi frazo al
la verbo *legi*. La frazo do signifas, ke mi
plene legis (ne supraĵe aŭ senatente).
Zamenhof ofte uzis tiamaniere la
lokucion *ĝin tute*, kiel pravas kelkaj
ekzemploj:

*Se la leganto ne povis ankoraŭ tute
bone ekkoni mian aferon el mia unua
libreto, tiu ĉi mia dua libro povigos lin
post kelka tempo ekkoni **ĝin tute** kaj
ĉiuflanke. (Dua Libro de l' Lingvo Inter-
nacia) = la libro povigos lin plene ek-
koni la aferon.*

*Tiu ĉi universala signa skribado [...] estis tamen tiel malfacila, ke nur la senlaca Boyle povis **ĝin tute** ekposedi. (Fundamenta Krestomatia) = nur Boyle plene (senerare) ekregis *ĝin*.*

*Ŝia voĉo estis malforta, obtuza; **ĝin tute** obtuzigis kaj sufokis la strata bruo. (Marta) = la strata bruo komplete sufo-
kis ŝian voĉon.*

(Daŭrigota sur la paĝo 33)

Ĉu farenda? Ĉu farinda?

Milton Paulo de Lacerda

Kion fari? Kion elekti? Inter pluraj sintenoj, kiun preferi? Ĉiu ero de nia mondo ja valoras, nenio estas males-timinda. Kialo por tiaj demandoj estas la enradikiĝinta kutimo de la plejparto el la homoj senti sin devigata fari tion, kion ili kolektas en sia ĉiutaga vivpro-gramo. Laŭ tia emo ili ekzemple diras konvinke: “Mi devas ellitiĝi je tiu horo”. “Disde la vekiĝo mi devas esti bon-humora”. “Jam estas horo eliri, ĉar mi devas alveni mian oficejon”. Kelkaj eĉ sukcesas aserti: “Pardonon, mi devas renkonti mian amatinon” kaj tiel plu.

Ĉu oni bezonas trovi problemon ĉi tie? **Se iu devas ion fari, logike li ne havas alian elekton**, li estos ligita al ties plenumado. Tamen vi eble diros: “Ĉu vi ne troigas? Ĉu homoj estas konsciaj pri tiel supermezura kaj postule-ma konkludo?” Konsciaj ili vere ne estas. Kaj ili diras: “Ĉu ne ĉiuj tiel pensas kaj reagis? Ĉu tio ne estas natura?”

Rafinita estas la eltrovo de la psiko-logio, kiam perceptas la kaŝitan in-fluon de niaj pensoj kaj precipe de niaj

kredoj sur nia nekonscio. Vole nevole, ĉio kion ni asertas registriĝas firme en niaj neŭronoj, kaj fariĝas reprogram-ado por niaj kondutoj. De tie burĝonas la malagrabra konstato pri niaj eblaj ripetitaj malvirtoj, pri tiuj kutimoj de longe kreitaj kaj nutritaj, kiuj nun em-barasas nian internan pacon.

Aldonan konfuzon oni sentas antaŭ la dusenca vorto “devo”. Ni ja havas devojn, ne nur rajtojn, tio estas ele-menta kondiĉo por la homa inter-kompreno kaj paco. Necesas distingi inter veraj kaj malveraj devoj. Ĉar se iu devas ion ajn fari, ĝi ne estos plu libe-ra, ĝi ne havas opciojn. La tiam unu-nura propono estas nepre necesa, **se ĝi estas absolute kohera**, se ĝi havas moralan konsciencon. Do ĝi estus skla-vo, “kondamnita” realigi ion eksklu-zivan kaj senesceptan. Vi povas ekkrii: “Vi freneziĝis, vi troigas la temon!!!” Tute ne. Klarigante la ŝajnan stumblon kaj profundigante la delikatajn padojn de nia menso, tia estas vera la rekta kaj logika konkludo, se iu honeste kaj sincere rezonas.

Kiel do eviti la nekoherecon kaj garantii la adekvatan sintenon antaŭ la kaptilo de miskomprenitaj devoj? Vi akompanu min en la jena sekvo:

– La fundamenta kaj ĉefa celo de nia vivo estas garantii **liberajn decidojn**, por esti feliĉaj. Ni naskiĝis liberaj, kaj la tasko de la tuta vivo estas ĉiam pli liberiĝi el niaj nehomaj limoj. Tio ĉi do estas **farinda, dezirinda**.

– Se mi nenion **devas** fari, nenio do estas **farenda**, mi ne estas sklavo. Se ni malsupreniras al konkretaj ĉiutagaj situacioj, ni povus aserti ke ni ne devus respekti niajn gepatrojn, nek interkompreniĝi kun niaj gefratoj, nek esti komplezaj al niaj najbaroj kaj partneroj, nek honestaj kaj respondecaj pri nia metio, nek fidelaj kaj sinceraj rilate al nia edzo aŭ edzino. Eĉ la plej dignaj ordonoj, la “10 Ordonoj” kiujn Dio proponis per Moseo, ne devigus nin, ĉar ili vere kaj nur estas “la Manlibro de la bona funkciado de la homa kreitaĵo”. Ili ne estas trudaj surmetoj, male, estas simple trafaj direktoj de Tiu, kiu bonvole kaj ame kreis nin por esti feliĉaj. Kiu ilin sekvas estos la Homo revita de la Kreinto.

– Mi simple **povas elekti kion ajn**, tiel ke mi povas bone aŭ malsaĝe decidi, ĉu mi ion faros, ĉu plene, ĉu duone aŭ ĉu simple ĝin ne faros. Sendube,

senpripensa decido povas esti evidenta frenezaĵo aŭ almenaŭ senrespond-eco. Tamen, estu klare, ke neniu povas nin devigi interne decidi ion ajn.

– Miaopinie la baza kaj pli simpla kriterio por alfronti niajn ĉiutagajn decidojn estas tiu prezentita de la sudafrikana klinika psikologo Arnold Lazarus (1932-2013), nome, ke la dezirataĵo estos **tio kio ne damaĝos min aŭ alian, ĉu je mallonga ĉu je meza ĉu je longa templimo**. Ĉar mi estas inteligenta kaj daŭre prizorgas mian bonstaton, mi ja kohere elektos nur tion kio kunlaboros al mia ekvilibro kaj feliĉo. Aldone, ĉar multaj estas la alvokoj de la ĉiutaga vivo, konvenas pripensi ĉu kaj kiom **urĝa** estas la dezirata afero. Kelkaj certe estas **necesaj** por la memvolvigo kaj subtenado, aliaj estas simple **utilaj** ĉar helpas pli bone plenumi la laboron, iuj apenaŭ **agrabligaj** kaj plezurigaj, aliaj fine tute **superfluaj**, bedaŭrinde kontribuantaj al la superŝarĝo de nia ena medio.

– Post tiu iom rapida pensado, mi povas prave diri: **Mi tion ĉi volas! Mi estas libera! Mi estos feliĉa!**

– Restas tamen prudenta admono de la homa sperto, kiel memorigas nin la proverbo: “Je volontaĵoj estas plena

(Daŭrigota sur la paĝo 33)

Juĝo de la tribunalo de la Kortumo rifuzas sekretecon ĉe institucioj de EU

(Kunmetis João Otávio Veiga Rodrigues)

La pasintan 10-an de junio la Tribunalo de la Kortumo de Eŭropa Unio diskonigis gravan juĝon, kiu fariĝas bato kontraŭ la sekreteco de la eŭropaj institucioj. La afero komenciĝis kiam la Eŭropa Prokurorejo ekenketis eblan agadon de koruptado. Dum la esplorado estis konsiderata la necesa deklaro de funkciuloj de la Eŭropa Revizora Kortumo, kiuj krome devis havigi al la Prokurorejo internajn informojn de tiu Kortumo. Tamen la Revizora Kortumo rifuzis tiun peton, ĉar laŭ la artikolo 19-a de la Statuto de la Funkciuloj de Eŭropa Unio, funkciuloj estas imunaj, krome ili havas la devon gardi konfidoncon rilate siajn laborojn.

Do, oni asertis, fare de la Revizora Kortumo, ke diskonigi la petitan dokumentaron kaj la deklaron de funkciuloj malutilus la interesojn de Eŭropa Unio.

Kontraŭ tiu rifuzo la Eŭropa Prokurorejo prezentis la aferon antaŭ la Tri-

bunalo de la Kortumo de Eŭropa Unio. **Nun, tiu tribunalo nuligis la decidon** de la Revizora Kortumon, asertante, ke la imuneco de la funkciuloj ne estas ŝildo kontraŭ la diskonigo de la verco; alie, la garantio de ĝusta funkciado de la eŭropaj institucioj ne celas eviti la klarigon de eblaj deliktoj. Krome, laŭ ĉi tiu juĝo, la Revizora Kortumo ne rajtas decidi kiuj estas priesplo-reblaj aferoj.

Resume, ĉi tiu juĝo klarigas, ke neniu oficejo, organismo aŭ institucio de Eŭropa Unio troviĝas super la Eŭropa Prokurorejo, se temas pri la enketado de eblaj deliktoj pri koruptado aŭ fraŭdo.

(Jura Semajno – Semajna Bulteno de Internacia Jurista Esperanto – Asocio Junio 3 : 2026)

(Daŭrigota sekvapaĝe)

EN BRAZILO

La baza regulo estas la publikeco de procesaj aktoj (ĈF, art. 5, LX; art. 93, IX). Sekreteco estas escepto, permesata kiam la protekto de fundamentaj rajtoj aŭ la publika intereso pravigas limigi aliron.

Ĉefaj fundamentoj kaj normoj

Federacia Konstitucio

- Art. 5, LX: la leĝo nur permesas sekretecon kiam la defendo de intimeco aŭ la socia intereso tion postulas.
 - Art. 93, IX: decidoj devas esti publikaj kaj motivitaj; la leĝo povas limigi la ĉeeston de publiko en specifaj aktoj, por protekti intimecon kaj socian intereson.
 - Kodo de Civila Proceduro (CPC, art. 189 kaj 190)
 - Regulo: publikeco.
 - Sekreto de justeco: familiaj aferoj (geedziĝo, filieco, subteno, gardado), arbitrado kun konfidenco, datumoj protektataj de la konstitucia rajto je intimeco, kaj “aliaj kazoj” kiam publikeco povus malobservi intimecon aŭ socian intereson.
 - Efikoj: plena aliro limigita al la partioj, advokatoj kaj la Prokurejo; por triaj, la proceso aperas kun sekreta traktado.
- Kodo de Krimea Proceduro (CPP)
 - Art. 20: la polica enketo estas sekreta por certigi la efikecon de la esploro; la Prokurejo kaj la juĝisto havas aliron, kaj la defendo rajtas al jam dokumentitaj elementoj ne submetitaj al daŭrantaj diligencoj (Deviga Súmulo 14 de la Supera Federacia Tribunalo).
 - Aŭdiencoj kaj ĵurio: principo de publikeco, kun ebleco de limigo por protekti viktimojn, atestantojn, moralecon kaj sekurecon, precipe ĉe seksaj krimoj.
 - Leĝo pri Aliro al Informoj (LAI, Leĝo 12.527/2011)
 - Garantias publikecon kiel regulon, sed gardas personajn informojn (intimeco, privata vivo) kaj klasifikitajn informojn (rezervitaj, sekretaj, tre sekretaj). En juraj procesoj, aplikiĝas kongrue kun la CPC/ CPP kaj la Konstitucio.
 - Ĝenerala Leĝo pri Protekto de Datumoj (LGPD, Leĝo 13.709/2018).
 - Starigas jurajn bazojn kaj principojn por traktado de personaj datumoj en la Juĝistaro; plifortigas minimumigon, cel-limigon kaj sekurecon, inkluzive kiam la aktoj estas publikaj, kun pli granda zorgo pri sentemaj datumoj.

(Daŭrigota sekvapaĝe)

Modaloj kaj gradoj

- Plena publikeco: aktoj alireblaj; personaj datumoj povas esti pseŭdonomigitaj aŭ maskitaj kiam nenecesaj.
- Sekreto de justeco: traktaĵo limigita; nur partioj, mandatuloj kaj la Prokurorejo aliras la tutan enhavon. Triaj nur kun juĝista pravigo.
- Punktosekreteco: limigo nur de specifaj partoj aŭ informoj (ekz.: medicinaj raporto, bankaj/telefonaj datumoj).
- Esplorsekreteco: enketo kaj rimedoj antaŭzorgaj (rompo de banka, fiska, telematika sekreto) traktiĝas sekrete por garantii efikecon; publikeco povas esti pligrandigita post la diligenco.

Jurisprudenca kompreno

- La sekreteco ne estas absoluta: ĝi devas esti proporcia, daŭri nur kiom necesas kaj esti revidebla; publikeco regas kiam ne ekzistas konkreta risko al rajtoj aŭ al la esploro.
- Enketo: polica aŭtoritato povas trudi eksternan sekretecon, sed ne povas malebligi aliron de la defendo al jam dokumentitaj elementoj gravaj al la kontradira procedo kaj ampleksa defendo (SV 14).

- Seksaj krimoj kaj protekto de vundebuloj: seancoj povas okazi sen publiko por gardi la viktimojn, konservante minimuman publikecon de decidaj aktoj.

Praktikaj kriterioj adoptataj de la tribunaloj

- Testo de neceso kaj proporcieco: la juĝisto pravigas sekretecon laŭ la risko al intimeco, sekureco, publika ordo aŭ efikeco de la rimedoj.
- Plej malgranda ebla limigo: preferi nigrajn strekojn/anonimigon anstataŭ izoli la tutan proceson; limigi la daŭron de la sekreteco.
- Kontrolo kaj travideblo: decidoj kiuj trudus sekretecon estas publikaj kaj motivitaj; bazaj metadatenoj (numero, klaso, organo) kutime restas videblaj en elektronikaj sistemoj, krom ĉe konkretaj riskoj.
- Aliro de la gazetaro kaj de triaj: eblas laŭ motivita decido kiam tio ne endanĝerigas la protektatajn juraĵojn; parta konsulto povas esti permesita.

Tipaj ekzemploj de sekreteco

- Familio kaj infanaĝo/junularo; hejma perforto en sentemaj partoj.

(Daŭrigota sekvopaĝe)

- Medicinaj, bankaj, fiskaj kaj telematikaj datumoj; industria sekreto.
- Premiita kunlaboro, interkaptoj, serĉo kaj konfisko dum la sekreta fazo.
- Arbitrado kun konfidenca klaŭzo kiam judikigita.

Resume: la brazila leĝaro adoptas publikecon kiel regulon kaj sekretecon kiel pravigitan escepton. La sekreteco povas ampleksi la tutan proceson aŭ nur partojn, devas esti proporcia kaj provizora, kaj ĝi ne forigas la rajton je defendo nek la bezonon de publikaj, motivitaj decidoj.

Daŭrigo de la paĝo 27

Lingvaj Respondoj

Tiu lokucio estas trovebla ĉe aliaj aŭtoroj:

— *Transdonu al mi la mikrofonon!* — *diris Erich, sed Otto ĝin tute malaten-tis. (Metropoliteno) = Otto donis al ĝi nenian atenton.*

[...] *la malriĉo povas vuali la noblecon, sed ne obskurigi ĝin tute. (La inĝenia hidalgo don Quijote de La Mancha) = la malriĉo ne povas komplete obskurigi la noblecon.*

Daŭrigo de la paĝo 29

Por iom pripensi

la infero”. Pluraj decidoj, eĉ tiuj starigitaj dum entuziasma momento, povas poste ne plenumiĝi, kvazaŭ fajro en la pajlo, kvazaŭ nedaŭraĵo. Pro tio, helpoŝiam la difino de **templimo** por la realigo de niaj decidoj. Kontraŭe oni neniam plenumas la aferon.

Post tuta tiu rezonado, povas eble ŝajni komplika kaj konfuziga mia ĝis-

nuna propono. La sperto de mia konsultejo tamen montras la malon. Sufiĉas kompreni la vojon, kaj la praktiko tuj fluos sekure. Sufiĉas do konservi la veron: **nenio estas farenda, mi ĉiam preferas tion kio estas farinda.**

KONKURSO PRI VERKADO

TEMA:

Esperanto kaj
Personaj Rilatoj
en Cifereca Epoko

“Mídia conecta.
Mídia distancia.
E você, o que pensa?”

Verku viajn
ideojn

Partoprenu!
Via voĉo gravas.

mallonge.net/konkurso

O ESPERANTO TAMBÉM MERECE ESTAR NO APP DE IDIOMAS DO MEC!

Uma língua que promove a comunicação internacional, a fraternidade e a cidadania global.

O Ministério da Educação está ampliando iniciativas de aprendizagem de idiomas. Vamos sugerir a inclusão do Esperanto nessa importante plataforma educacional.

Gramática simples e lógica

Excelente ferramenta de aprendizado linguístico

Conecta pessoas de diferentes culturas

Valoriza a cooperação internacional

SUA PARTICIPAÇÃO PODE FAZER DIFERENÇA!

Envie uma mensagem ao MEC apoiando a inclusão do Esperanto.

SAIBA COMO PARTICIPAR:

PARTICIPE AGORA
mallonge.net/divulgar

MINISTÉRIO DA
EDUCAÇÃO
MEC

Juntos podemos mostrar que o Esperanto é uma ferramenta valiosa para a educação, a cultura e a compreensão entre os povos.

Participe e divulgue!

#Esperanto #Educação #MEC #Idiomas #CidadaniaGlobal #Fraternidade #AprendizagemDeLinguas